

cia, etc., de la sociedad de acogida por parte de las minorías étnicas, sino también a la educación en la diversidad y a la tolerancia hacia lo diferente por parte de la sociedad receptora.

La percepción negativa y como amenaza de los gitanos e inmigrantes económicos, sean o no delincuentes, deriva inevitablemente en una actitud de recha-

zo cultural y de marginación social, con sus inherentes consecuencias urbanísticas, educativas, laborales, sanitarias, etc. De todo ello, de las causas y sus efectos, da buena fe el texto a través de las innumerables constataciones empíricas que ofrece, que ilustran y corroboran las afirmaciones realizadas.

Antoni Morell

BERIAIN, Joxetxo; LANCEROS, Patxi (comps.)

Identidades Culturales

Bilbao: Universidad de Deusto. Serie Filosofía, vol. 24.

En un moment en el qual el tema de les identitats està ressorgint amb força, *Identidades Culturales* ens presenta una aproximació a la qüestió des d'una multiplicat de perspectives i de la mà de diversos autors. Així, l'obra que presentem es troba dividida en dues parts: una primera part dedicada a la «identitat col·lectiva i modernitat» i una segona part dedicada a l'«imaginarí simbòlic i cosmovisions».

Des de l'aproximació d'«identitat col·lectiva i modernitat», Joxetxo Beriain, José M^a. Mardones, Ander Gurrutxaga i Patxi Lanceros ens apropen al «problema de la integració simbòlica dels grups humans». Salvant les diferències d'enfocament i matisos que hi pugui haver entre els diversos autors, el plantejament predominant al llarg d'aquest bloc temàtic va per la via d'assenyalar que l'expressió de la identitat col·lectiva de les societats s'ha modificat en passar d'unes societats amb predomini de la solidaritat mecànica a unes societats amb predomini de la solidaritat orgànica —emprant la terminologia de Durkheim, autor recurrentment citat al llarg de l'obra.

Els autors destaquen el fet que, en el primer tipus de societats, els sentiments de solidaritat i pertinença comuna a un determinat col·lectiu, es generen a partir del grup ètnic de procedència o del grup

de la mateixa estirp o llinatge. Contràriament, en la modernitat, les persones que formen part de la mateixa col·lectivitat no es coneixen necessàriament entre elles, sinó que participen d'una determinada idea de comunitat que les fa sentir-se properes, malgrat que no s'hagin arribat a conèixer mai. Òbviament, les nacions són exemples paradigmàtics d'aquestes comunitats simbòliques socialment construïdes que, a través d'una invenció/reinterpretació del passat, fan emergir uns símbols que *relliguen* els membres del grup i els fan identificar-se amb una idea àmpliament difosa de «La Pàtria».

La religió havia tingut molt abans que la nació el paper d'element relligador de la col·lectivitat. Avui dia, però, sobretot en terres europees, les institucions religioses tradicionals han perdut significativament la seva força cohesionadora de grup. No obstant això, en cap cas podem afirmar que el simbolisme de la religió cristiana hagi desaparegut dels imaginaris moderns. De fet, s'ha produït una mena de transvasament simbòlic del camp de la religió cristiana al concepte de nació i tot el que aquest comporta: de tal manera que s'ha creat una «religió civil» que tendeix a conservar del cristianisme aquells aspectes que resten en condicions de permetre obtenir el consens social de la totalitat (o de molt bona part) dels ciutadans, deixant al camp

de la privacitat, a l'especificitat de cadascú, el fet de pertànyer o no a una determinada comunitat religiosa, ètnica o a qualsevol altra forma de comunitat tradicional. D'aquesta manera, es remarca la dicotomia entre un espai públic, on tots els individus de la col·lectivitat «beuen de les mateixes fonts» *relligadores*, i un espai privat, on cadascú cerca donar un sentit particular a les seves experiències concretes i es concep a si mateix com a creador del que l'envolta.

Per acabar amb aquest primer bloc, resten només apuntar alguns arguments de l'article de Patxi Lanceros, que serveix de pont comunicant entre els dos eixos temàtics tractats al llarg de l'obra. Lanceros centra la seva atenció en la modernitat, copsada des d'un punt de vista que parteix de la filosofia i que troba en Nietzsche, Rilke i Hölderlin els crítics més lúcids i aguts del moment històric en el qual ens ha tocat viure. D'aquesta manera, assenyala que la modernitat, que entronca amb l'esperit il·lustrat, no accepta allò tràgic en els seus esquemes. Sota la llum de la raó, allò confús, fantàstic, supersticiós, cau fora dels límits de la «consideració i avaluació racionals», de tal forma que esdevé una ombra obscura d'un obscur passat. Ara, però, en l'univers tràgic només es pot concebre la unitat com la unió dels contraris i, precisament, en la seva fissura trobem la «ferida tràgica», aquell àmbit on les contradiccions es fan paleses, entre déus i persones, naturalesa i ordre, on conviuen la salvació amb el perill. El camí de l'etern retorn es perfila, en aquesta perspectiva, com l'únic que és capaç de superar la manca d'unitat, la fragmentació imperant i vincular els elements que, de moment, romanen dispersos.

Aquests arguments entronquen amb el segon bloc temàtic d'*Identidades Culturales*, en el qual Luis Garagalza, Celso Sánchez, Antonio Ariño, Jesús Azcona i Andrés Ortiz desenvolupen moltes de les hipòtesis que, referides als ima-

ginaris simbòlics, queden formulades a la primera part. D'aquesta manera, es destaca com, al costat dels imaginaris diürns que tendeixen a propiciar una concepció lineal del progrés, trobem imaginaris nocturns, en els quals les imatges contradictòries s'integren en un cercle sense fi.

S'assenyala també, entroncant amb aquests arguments, la potència que han tingut la raó i els criteris científics positivistes a l'hora de definir la realitat durant bona part del nostre segle. Ara, però, la concepció de les ciències naturals com a models ideals d'aprehensió directa de la realitat sense cap mena de mediació ha deixat pas a un nou enfocament d'aquestes ciències, pel qual no hi ha aprehensió directa possible de la realitat. Fins i tot les ciències naturals més acadèmiques i prestigioses parteixen d'arbitraris culturals, de cosmovisions, i empenen símbols per vehicular allò que han experimentat a través del llenguatge quotidià per fer-s'ho, i fer-ho, comprensible.

El desenvolupament d'aquest segon bloc culmina amb l'aplicació pràctica del bagatge teòric que s'ha anat acumulant al llarg de la successió d'articles dels diferents autors, entrant a considerar les possibilitats d'anàlisi del cas de les falles de València com a manifestació cultural en el qual es vehiculen imaginaris i interessos de tot tipus; en la mateixa línia festiva, es proposa una aproximació a les festes de San Fermín, a Pamplona, i, finalment, es presenta una aproximació a la identitat simbòlica iberoamericana a través de l'instrumental teòric que s'ha desenvolupat, emprant, sobretot, la conceptualització del tipus d'imaginari nocturns i diürns.

Tanca el llibre una traducció d'un text de Jane E. Harrison (1912), en el qual s'estudien dues *Weltanschauungen* distintes que coexistien en el món grec i que varen desembocar, sintèticament, en la civilització occidental.